

УДК 341.31

Яна Григоренко,*канд. юрид. наук,
доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна***Дмитро Черненко,***студент факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

ВОЄННА СИЛА СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ ЯК КАТЕГОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: ПОНЯТТЯ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Статтю присвячено визначенню воєнної сили як одного з головних факторів, що має значний вплив у межах взаємодії сучасних держав на процеси міжнародного життя в умовах розвитку процесів глобалізації та настання відкату глобалізації. Встановлено обов'язкові й необхідні критерії, які повинні входити до поняття воєнної сили сучасної держави. Запропоновано власний підхід до визначення воєнної сили сучасної держави як категорії міжнародних відносин в умовах розвитку глобалізації та настання відкату глобалізації.

Ключові слова: воєнна сила, міжнародні відносини, глобалізація, відкат глобалізації, сучасні держави.

Постановка проблеми. Перед тим як досліджувати воєнну силу сучасної держави як категорію міжнародних відносин в умовах розвитку процесів глобалізації й настання відкату глобалізації, необхідно зосередити увагу на тому, що взагалі являє собою одна з найдавніших категорій теорії міжнародних відносин – сила. Цим питанням сучасна наука тільки починає присвячувати увагу, адже прогнозування потенційного відкату глобалізації з'явилося нещодавно, тому категорія воєнної сили сучасних держав як основних суб'єктів міжнародних відносин лише починає досліджуватись.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляду воєнної сили як категорії міжнародних відносин присвятили свої наукові роботи такі вчені, як А. Кокошин, В. Кулагін, О. Михайленок, С. Проскурін, Д. Фельдман, А. Шаваєв та інші.

Мета статті полягає у визначенні категорії воєнної сили сучасної держави як категорії міжнародних відносин в умовах розвитку процесів глобалізації й відкату глобалізації з огляду на об'єктивні фактори, з настанням і розвитком яких відбуваються трансформація та переформатування об'єктивних і суб'єктивних властивостей сучасної держави.

Виклад основного матеріалу. Дослідження воєнної сили сучасної держави як категорії міжнародних відносин необхідно розпочати з того, що саме розуміється під категорією «сила» в міжнародних відносинах загалом. Ще в 1920–1930 рр. американський експерт із міжнародного права Дж. Сміт зазначав: «За відсутності будь-якого загального й неупередженого органу управління, який міг би інтерпретувати міжнародні правила поведінки та оцінювати стан міжнародних відносин, кожна держава цілком природно прагне не лише розширити

свій силовий потенціал у зовнішньому світі, а й попередити, якщо це можливо, будь-яке потенційне розширення впливу іншої держави, що є суперником. Інстинкт самозбереження у світі, що складається з абсолютно незалежних держав, змушує кожну з них прагнути володіти силою, щоб захистити себе від небезпеки піддатись агресії ззовні» [1, с. 241]. Незважаючи на те, що таке твердження було відображене в публікаціях ще на початку ХХ ст., воно не втрачає своєї актуальності й нині. Адже з огляду на процеси глобалізації, що впливають на всі сфери державного й міжнародного буття, кожна сучасна суверенна держава прагне не лише розширити та зміцнити сферу своєї потужності (як воєнної, так і будь-якої іншої: економічної, політичної), а й зменшити ймовірність можливого нападу на неї з боку інших держав.

Тому ми не поділяємо наукову позицію стосовно існування в теорії міжнародних відносин категорій «жорстка сила» («hard power») та «м'яка сила» («soft power») щодо категорії «воєнна сила». Під «м'якою силою» гарвардський професор Дж. Най розуміє здатність держави досягти бажаних результатів у міжнародних справах через переконання, а не через нав'язування, насильство, примус, що характерно для «жорсткої сили». «М'яка сила» діє, закликаючи інших слідувати (або домагаючись їх згоди слідувати) певним нормам поведінки та інститутів на міжнародній арені, що й приводить її до досягнення бажаного результату фактично без примусу [2, с. 21]. «М'яка сила» може ґрунтуватись також на заклику до іншої держави слідувати розуму, логіці, так обставляючи вирішення спірної проблеми, щоб воно було сприятливим для іншої сторони, не виглядало як її поразка. Власне кажучи, мистецтво дипломатії в сучасних умовах існування рівноправних, проте не рівних держав і полягає в тому,

щоб досягати вирішення міжнародних проблем, причому спочатку подібним ненасильницьким чином (спонукаючи, а не примушуючи), а вже потім – якщо подібний підхід не був ефективним – використовувати силу як примус [3]. Ми вважаємо, що характеристика «жорсткої» й «м'якої» сили не може розглядатись як властивість воєнної сили сучасних держав, адже кожна сучасна суверенна держава прагне мати потужну армію та військові формування, здатні захищати її суверенітет, цілісність і недоторканність державних кордонів, конституційний лад, а також забезпечити на належному рівні національну безпеку й обороноздатність усередині державних кордонів, протистояти та не допустити зовнішній напад та агресію. Тому воєнна сила, будучи частиною державної сили, повинна під впливом розвитку процесів глобалізації тільки нарощуватись і міцніти. Саме для цього сучасними державами запроваджуються новітні технології у сферах воєнного науково-технічного прогресу, удосконалення технічного оснащення збройних формувань, підвищення воєнного освітнього рівня й підготовки кваліфікованих спеціалістів воєнної справи. Перманентна увага, що приділяється нарощуванню потужного воєнного потенціалу, без сумніву, спрямована на досягнення підвищення рівня воєнної сили. Така перманентність характеризується тим, що в умовах глобалізації кожна сучасна суверенна держава спрямовує діяльність усього інстанційного механізму на нарощування й укріплення своєї воєнної сили, адже недостатньо мати тільки можливість посилити своє місце в міжнародних відносинах як впливового суб'єкта. Українці важливо мати спроможність таке місце за собою зберігати, враховуючи те, що суб'єкти міжнародних відносин постійно піддаються загрозам і нестабільним проявам процесів глобалізації, які неухильно впливають також на якість їх воєнної сили. Як із цього приводу зазначає А. Арбатов, «жорстка» військова міць, залишаючись політичним інструментом, не здатна заповнити дефіцит «м'якої» сили як чинника міжнародного престижу та впливу. Навіть ядерне стримування має вже меншу цінність як актив, що забезпечує престиж, статус, здатність впливу на міжнародну безпеку [4].

Також під воєнною силою розуміється частина воєнної потужності держави, призначена для безпосереднього використання в системі міжнародних відносин [5, с. 43]. І. Іжнін під час дослідження особливостей застосування воєнної сили в збройних конфліктах 1990-х рр. надає авторське визначення цієї категорії та пропонує трактувати поняття «воєнна сила» не просто як сукупність певних військових засобів, а як єдність цих засобів із політичною волею керівництва держав до їх застосування [6, с. 6].

Однак не тільки процеси глобалізації, які характеризуються системною, багатоаспектною та розрізною інтеграцією існуючих у світі господарсько-правових, економіко-фінансових і суспільно-політичних інститутів, ідей, принципів, зв'язків, морально-політичних, матеріальних та інших цінностей, різноманітних

відносин [7, с. 21], впливають на воєнну силу учасників міжнародних відносин, а й процеси відкату глобалізації, що останнім часом також потрапляють до пласту недостатньо досліджених, проте вже існуючих у площині вживання у сфері міжнародних відносин.

На думку А. Арбатова, військова сила залишається інструментом політики, проте в умовах глобалізації, зростаючої економічної й гуманітарно-інформаційної взаємозалежності країн її роль дещо зменшилась порівняно з іншими факторами сили та національної безпеки. До останніх належать фінансово-економічний потенціал і диверсифіковані зовнішньоекономічні зв'язки, інноваційна динаміка індустрії та прогрес інформаційних технологій, інвестиційна активність за кордоном, місце в міжнародних економічних, фінансових і політичних організаціях та інститутах. Однак останнім часом військова сила знову стала відігравати більш помітну роль як інструмент прямого чи опосередкованого (через політичний тиск) впливу. До того ж ефективний військовий потенціал – це не традиційні армії та флоти, а сила іншої якості, насамперед інформаційного й мережево-центричного типу. Її визначають фінансово-економічні можливості держав, інноваційна динаміка їх індустрії, прогрес інформаційних технологій, якість міжнародних союзів [4].

В умовах відкату глобалізації воєнна сила набуває зміни її характеристик і властивостей, однак ключові її параметри залишаються постійними. Воєнна сила повинна містити насамперед сукупність організаційних, політичних, економічних, науково-технічних, інформаційних, ідеологічних і фінансових властивостей, щоб воєнна потужність держави зростала та мала змогу залишатись на високому рівні в разі його досягнення. Це ті ключові параметри, якими держава повинна оснащати воєнну силу, щоб відповідати стандартам сучасної держави, мати престижні показники як суб'єкт міжнародних відносин.

Отже, категорія «воєнна сила» залишається актуальною як в умовах прискорення процесів глобалізації, так і в умовах відкату від глобалізації. Це пов'язано з тим, що названа категорія базується на ключових параметрах, іманентно належних кожній сучасній суверенній державі. У свою чергу функції держави як в умовах розвитку глобалізації, так і в умовах відкату глобалізації також зазнають змін, адже з огляду на ці об'єктивні процеси змінюються завдання, які кожна держава ставить перед собою. Це проявляється в тому, що окремі функції в певний проміжок часу або реалізуються в екстремному режимі, або, навпаки, тимчасово гальмуються в реалізації. Категорія «воєнна сила» безперечно пов'язана з реалізацією оборонної функції суверенної сучасної держави. Загальною теорією визнано, що згідно з критерієм сфери реалізації оборонна функція держави є як зовнішньою, так і внутрішньою функцією. Ця функція – одна з тих, що за умов розвитку процесів глобалізації не може перейти до транснаціональних корпорацій, як ідеологічна, політична, соціальна, економічна функції, оскільки держава має

монопольне право на реалізацію цієї функції та розглядає її як конституційний пріоритет. Функція оборони реалізується спеціальними військовими формуваннями, лише вони мають специфічну відповідну базу для реалізації завдань у сфері оборони як усередині держави, так і за її межами. Також категорія «воєнна сила» належить до функції захисту, яка з настанням тих обставин, що загрожують національним інтересам, починає здійснюватись в іншому надзвичайному режимі, що проявляється в залученні й активізації всіх воєнних структур, введенні в дію необхідних актів національного та міжнародного права тощо.

Висновки

Таким чином, воєнна сила сучасної держави як категорія міжнародних відносин в умовах розвитку глобалізації та настання відкату глобалізації являє собою сукупність організаційних, політичних, психологічних, економічних, науково-технічних, інформаційних, ідеологічних і фінансових властивостей, які зумовлюють воєнну потужність та здатність держави протистояти потенційному нападу з боку будь-яких суб'єктів.

Стаття посвячена определению военной силы как одного из главных факторов, который имеет значительное влияние в рамках взаимодействия современных государств на процессы международной жизни в условиях развития процессов глобализации и наступления отката глобализации. Установлены обязательные и необходимые критерии, которые должны входить в понятие военной силы современного государства. Предложен собственный подход к определению военной силы современного государства как категории международных отношений в условиях развития глобализации и наступления отката глобализации.

Ключевые слова: военная сила, международные отношения, глобализация, откат глобализации, современные государства.

The article is devoted to definition of the military forces as one of the main factors that has considerable influence within the interaction of modern States in processes of international life in the conditions of development of globalization and the onset of the rollback of globalization. Have the required and essential criteria that should be included in the concept of military power of the modern state. Proposed approach to the definition of the military forces of the modern state as a category of international relations in the conditions of development of globalization and the onset of the rollback of globalization.

Key words: military power, international relations, globalization, rollback of globalization, modern state.

Список використаних джерел:

1. Smith J. The Growth and Decadence of Constitutional Government / J. Smith. – New York : Henry Holt and Company, 1930. – 476 p.
2. Nye J. America's Information Edge / J. Nye, W. Owen // Foreign Affairs. – 1996. – March – April. – P. 15–55.
3. Давыдов Ю. Понятие «жёсткой» и «мягкой» силы в теории международных отношений / Ю. Давыдов // Журнал теории международных отношений и мировой политики [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.intertrends.ru/four/006.htm>
4. Арбагов А. Угрозы реальные и мнимые / А. Арбагов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://globalaffairs.ru/number/ugrozy-realnye-i-mnimye-15863>.
5. Военная сила в международных отношениях : [учеб. пособие] / [В. Анненков, О. Иванов, В. Круглов, А. Моисеев] ; под общ. ред. В. Анненкова. – М. : КНОРУС, 2011. – 496 с.
6. Іжнін І. Особливості застосування воєнної сили у збройних конфліктах 90-х рр. ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.04 / І. Іжнін ; Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2004. – 20 с.
7. Марченко М. Государство и право в условиях глобализации / М. Марченко. – М. : Проспект, 2016. – 400 с.

